

«Euskalerriko jaki gozoak dastatzen ditugunean, euskaldunen izkuntza zar-berezia ulerterrezagoa iruditzen zaigu».—Dionisio Pérez («Post-Thebussem»).

* * *

Vaticano'ko Bigarren Kontzilioa bukatu ta andik laister, San Pedrok eta Goierriko baserritar batek, Zeruko ateetan, elkarrizketa au izan zuten.

—Egun on. Bedorri izango da San Pedro?

—Bai. Zer gertatzen zaizu?

—Orain ordulaurdentxo bat, etxeko idi aundiak berealdiko ostikoa eman eta il egin nau. Ta emen nator Zeruan baotedagon neretzat tokirik edo...

—Izena nola dezu?

—Bedorrek bezala: Pello.

—Nongoa zaitugu?

—Gipuzkoarra naiz. Goierrikoa.

—Zenbat urte dituzu?

—Berrogei.

—Elizakoak artu al dituzu?

—Ez, jauna. Esan diot bat-batean il naizela, ta ez det ezertarako betarik izan.

—Ezkondua al zera?

—Ez, jauna.

—Orduan mutil zarra zaitugu?

—Bai, jauna.

—Ze, emakumeak gustatzen ez ala?

—Ez geiegi. Emakumeak asko gustatzen baidute. Ta agindu ere bai.

—Eliza'ren mandamentuak betetzen al ziñun?

—Bai, jauna.

—Guziak?

—Bai, jauna; guziak.

—Seigarrena ere bai?

—Bai, jauna.

—Ta zazpigarrena?

—Baita.

—Baita?

—Baita.

—Jan-kontuetan, nola ibilli gera?

—Ni ez naiz egundaño jalea izan.

—Zeintzuk ziran zure jaki arruntak?

—Azak eta babak, patatak, sardiña zarrak, arraultz bat edo beste...

—Zenbat bider jan dituzu angulak?

—Beiñere ez.

—Ta izokia?

—Izokia? Ori zer da?

—Ta edan, asko egiten al zendun?

—Ez, jauna. Ta beti ura bakarrik.

—Ura bakarrik?

—Bai, jauna; ura bakarrik.

—Ardorik ez dezu iñoiz edan?

—Bein edo bein soldaduskan nintzala bai, baño gaiñontzean sekulan ere ez.

—Ta, tabakorik erretzen al zendun?

—Ez, jauna.

—Ederra kontua!

Ta San Pedrok, burua azkatuaz, idiki zuan liburu aundi bat eta berari begiralditxo bat eman ondoren, esan zion Goierriko base-rritar mutilzarrari:

—Barkatu, Pello, baña..., emen zuretzat tokirik ez dadukagu. Zeruko bide au utzi ta or beera Linbora-edo dijoan ori artu bear-ko dezu...

* * *

Ona emen, *Osasuna, Merketza ta Yanaritzaz* sukalde liburuaren egille *Julene Azpeitia* euskal-idazle ezagunak, Eguberritako jan-edanei buruz, eta gure atal ontarako, gertu duan lantxo ernagarri bat.

«Don A. A. jaunak, Bilbaon, Euskaltzaindiko batzar batean alkar ikusi genduanean, galdetu zidan ea Euskal-Errian, antziñako denboretan, Gabon gabea, apari berarizkoren bat egiteko oiturarik izan ote zen. Eta apari ori nolakoa ote zen, nekian.

Galdera auri uste det erantzun neikeala, apalki bedere.

Nere errian —ni zumaiarra naiz— ba da esaera zaar bat, asko erabiltzen dana. Aita San Pedro, Aita San Telmo, Gabon gaba ta abar egun ospetsuetako bazkaria edo aparia adierazteko. Esate baterako, Eguerri egunean, kalean, andre bik alkar billatzean, bata besteakin onela mintzatuko ziran:

—Iñasi, zer moduz, bart arratseko Gabon aparia?

—Ondo, Martiña. Egunari berea eman genion, bai apariakin eta bai kantakin. Errosarioa, berriz, apari aurretik errezatu gendun, gaztaiñak erretzen ari giñala, ta amarretarako oeratu giñan.

—Geu ere ordu orretantxe joan giñan oera. Umeak su ondoan, loak artuta ikusteak ez dit onik egiten, eta gure Joxe Manuel'eri ere ez, eta zuk esan dezuna, egunari berea eman ezkeru, zer bear degu bada geiago?

Egunari berea ematea, Gabon gabea apari berarizko bat egitea izaten zan, noski. Beste jaietan egiten ez zana, Gabon gabea bakarririk, alegia.

Ara emen, apari onetako jaki zerrenda —erderazko menú— nolakoa zen, nere errian beintzat.

*«Aza-olioak pil-pil
Bixigua zirt-zart
Gaztaiña erriak pin-pan!
Aia goxo-goxo, epel-epel.»*

Gipuzkoan bada beste esaera bat ere aiari dagokiona. Auxe: Aia dala munduko erririk gozoena.

Bizkaian ikasia det bertako Gabon abesti au:

*«Gabon gabian
Oituten dogu
Guztiok apari ona;
Bixigu, lebatz,
Makallau saltsa;
Bakotxak berak al dauna.»*

Eta beste, danok dakigun, abesti eder, onela asten dan au:

*«Ator, ator, mutil, etxera,
Gaztaiña erriak jatera,
Gabon gaba ospatuzera...»*

Abesti auetan ikusten denez, Bizkaian ere, Gabon aparian, bixigua ta gaztaiña erreak sartzen ziran antziñan, eta gaur ere Gabon aparian, bixigua ordezkorik gabekoa da. Galdetu ea, etxekoandreeri, arrai orrek, Gabon bezperan eta Gabon egunean ze dirutzak balio dituan. Baiña, egunari berea emateko noski, danok erosi oi degu.

Egunari berea emateko apal ondoan abesti eder asko kantatzen dira. Ara bat:

*«Etxetxo txiki onetan jotzen det atea,
Ireki al baleza amandre neurea;
Atez, atez, zure billa nabil ni.
Atoz, guazen, adora dezagun
Belenen jaió dan aur eder ori.»*

Orain, Gabon gabeko apari berarizko ori nola prestatzen dan esan ber det.

Aza-olioak pil-pil nola egiten diran esan bearrik ez dago. Pil-pil itzak berak adierazten dute; irakiten *gilgi ta galg* ez duala jardun bear aza lapikoan, poliki-poliki, emeki-emeki baizik.

Aza mota ona ba da —eta orain aza klase ederrak egiten dira gure errietako baratzetan— ez du ura aidatu bearrik, eta irakiten asten danean, olio gordiñ pixka bat eta gatza bota bear zaizkio, ta noizean bein eragiñ, zurezko kollarakaz.

Egosten danean, saldarik gabe atera aza, ta olioa baratzuri leka batzuekin erre eta bero-beroan bota gaiñera.

Bixigua zirt-zart lengo sukaldeetan ez zan izaten zailla egiten.

Oraingoetan ordea gaitzagoa da, ta augatik gauzatxo bat esan bear det. Ez du balio labean erretzeak, ez eta ere txapa gaiñean eta butanogaz dabiltzan suetan, baizik eta egur ikatzagaz egiten dan su bizi, brasa ederren gaiñean, arranparrilla izena duan sukaldeko tresnan.

Gaztaiña erriak pin-pan! lengo sukaldeetan danboliñan erretzen ziran, tresna au laratzetik ixekita, batek egurra bota surtara ta beste batek danboliñaren kirtenari birak emanaz.

Berotzen asten ziranean, gaztaiña batzuek ler egiten zuten, eta lertzean, tiroka asten ziran danboliñaren barruan. Augatik esaten zan gaztaiña-erriak pin-pan!

Gaur egunean eta gaurko sukaldeetan, eziña da gaztaiña erreak pin-pan! prestatzea, baiña egunari berea emateagaitik, nik iñoiz erosi dizkiot Arkupean saltzen egoten dan emakumeari ta zapi batean, batu-batu eginda, etxera eraman. Ez dira guk umearoan jaten ginduzen bezelakoak, baiña, egunari berea emateko, balio dute noski.

Aia goxo-goxo, epel-epel. Aia, edo nere errian esaten dan bezela, *aia* edo *aja*. Itz auetako «j» izkia Zumaian frantzesez bezela oguztutzen da, ta nik ere emen onela ipintzen det. Aja, esneaz, ogi-iriñaz, azukreaz, kanela zotzaz eta limoi-azalagaz egiten da. Gatz pixka batek oso grazi ona ematen dio. Ogi-iriña, ondo egosi arte, astiro-astiro su txikian irakiten eduki bear da, beti zurezko kollareaz eragiñez, azpian pegatu ez deiten eta erre usaia artu. Ondo egosten danean, surtatik atzeratu, baña ez geiegi, jan bear danean otza egon ez dediñ, epela baizik. Maira ateratzekoan, gaiñetik kanela autsa zabaldu lezaioke. Ontzi zabal batean atera bear da, ta umeeri atsegin izaten zaie kanela autsagaz idatzita ipintea: «GABON!»

* * *

Jakingo dezute noski irakurle guziok, aldizkari onen lengo zenbakia agertu ta laister, Antonio Valverde il zitzaigula. Baña, bear bada, ez, atal onen buruan azkenengo urte auetan agertzen dan marrazki egoki-politaren gillea bera zala.

Beraz, etzerate arrituko noski, baldin gaur Antonio Valverde'ren oroimenez atal ontan bertan biotz osoz errenkada batzuek ezartzen baditugu.

Oroimen apal au ezezik, are aundiagoko ta sakonagoko bat ere merezi bait du pintatzalle trebe, euskal eta erdal-idazle jator, lantegigizon bizkor eta batez ere adiskide on eta prestu arek.

Jaungoikoak eman deizula, izenkide maite, betiko atsedena!

A. A.